

KRONIKA**V ÚSTRANÍ REČI, V AURE SLOVA.
JUBILEUM SLAVOMÍRA ONDREJOVIČA***Jana Wachtarczyková*

Za normálnych okolností by sme tento rok pri príležitosti 80. narodenín profesora Slavomíra Ondrejoviča chystali konferenciu na Smolenickom zámku, ktorý bol pre neho najmilším konferenčným priestorom a ktorý sa aj vďaka nemu stal „mne-motoposom“.¹ Za normálnych okolností by sme hľadali jednotiaci konferenčný motív, pozývali kolegov a hostí z blízkeho aj ďalekého okolia a s potešením využívali príležitosť na blízke stretnutie tretieho druhu. A napokon by sme zadávali výzvu na publikovanie v zborníku *Jazyk a jazykoveda v pohybe III*, ktorý by pekne skompletoval sériu týchto výpravných publikácií.

¹ Takto nazval J. Dolník (2017, s. 24) Smolenický zámok, ktorý sa stal „miestom spomínania na významné udalosti, epizódy a momenty z minulosti vedeckých komunit, a teda miestom pestovania našej kolektívnej pamäti“.

Okolnosti majú dnes inú podobu a prof. Ondrejovič sa jubilea dožíva vo fyzickej kondícii, no v ústraní reči po mozgovej príhode v roku 2020. Našťastie, jeho životný príbeh pokračuje, ale už mimo jazykovednej komunity. Odohráva sa skôr potichu a vnútorne. Navonok je už bez tej brilantnej verbalizácie, presvedčivej argumentácie, výstižných metafor a duchaplných bonmotov, ktoré celý čas patrili k jeho osobnosti a vytvárali mu charizmu. Toto vynútené odmlčanie nás zaráža, stále prevkpuje, mnohí si naň nevieme zvyknúť. A o to intenzívnejšie hľadáme jeho hlas v premnohých textoch, ktoré si zachovali výpovednú hodnotu a stále rezonujú v kruhu blízkych kolegov, ale aj v širokom jazykovednom diskurze.

V debatách sa často pozastavíme: „Ktovie, čo by na to povedal profesor Ondrejovič.“ Čo by urobil Slavo?“ Snažíme sa odpovedať si a aj keď nevieme, čo presne by povedal alebo urobil, jedno je isté – niečo by k tomu povedal, urobil, ale najmä napísal. Bol mužom činu a profesionálom slova. Stelesnením toho, že slovo a čin sa nevylučujú, ale dokonale dopĺňajú. A poznávanie cez písanie bolo najsilnejšou motiváciou jeho činov. Slavo rád opakoval, že nič o téme nevie, kým o nej nezačne písať. Že až keď myšlienky dostávajú formu, spád a štruktúru, až potom problematika dostáva vyšší zmysel a rozvinie sa v potrebnej šírke, ktorú musíme obsiahnuť, pochopiť, udomáčniť sa v nej, predstaviť ju a vložiť do nej kus svojho pohľadu a presvedčenia. Takto spracovaná téma začína žiť vlastným životom a môžeme ju prípadne opustiť pre nejakú novú, potrebnú a zaujímavú. Alebo aj nie, ak nás chytí navždy a nadchnú nás horizonty možností, ktoré sa v nej začnú otvárať. V Slavovej spoločnosti tých tém, podnetov a horizontov bolo viac než v zornom poli Hubblovho teleskopu.

Stopa už napísaného a povedaného ponecháva profesora Ondrejoviča ako nášho priateľa, spoločníka, učiteľa a inšpiráciu. V posledných dvoch dekádach sa mu dostalo uznania aj pozornosti, ktoré sú vyjadrené v dedikovaných zborníkoch, naposledy *Jazykoveda v pohybe II* (Chocholová – Molnár Satinská – Múcsková 2017), kde množstvo zdravíc a príhovorov vypovedá o šírke jeho záujmov, o jeho magnetizme v galaxii spriaznených ľudí a o hrejivej energii jeho osobnosti. Preto môj medailón nebude súpisom publikačnej činnosti (ktorá je dobre spracovaná a uverejnená vo viacerých dieloch personálnej bibliografie *Slovenskí jazykovedci*⁽¹⁾), no chce byť sprítomnením osobnosti, ktorá je síce fyzicky vzdialená, ale stále blízka v mnohoročnom zmysle. Blízka v zmysle vnímania jazyka ako fascinujúceho živlu, podobného viac anglickému než francúzskemu parku,² v zmysle tolerantného postoja k nepravi-

² Prirovnanie vykresľuje jazyk ako typ kultúrnej a kultivovanej krajiny, ako ideálu, ku ktorému smerujú aktivity jazykovedcov. S. Ondrejovič (2008, s. 15) píše: „Sociolingvisti sa neusilujú jazyk pri svojej činnosti „upraviť“ do štýlu francúzskeho parku s jeho presnými geometrickými líniami a tvarmi (to je obvykle ambícia „nesociolingvistov“), ale ich metou je skôr park anglický, ktorého architektúra je založená na prirodzenej kráse pôvodnej krajiny, vyžadujúcej si iba mierne zásahy. Takýto park je možno menej súmerný, ale vyznačuje sa vyššou „ekologickosťou“ a v dôsledku možnosti neobmedzenejšieho a „bezstarostnejšieho“ pohybu v ňom aj väčšou slobodou.“

delnosťami, variantnosťami, výnimočnosťami či zdanlivým nelogickosťami v jazyku, v zmysle veľkého rešpektu k osobnostiam jazykovedy a kultúry, v zmysle potreby angažovania sa jazykovedy vo verejnom priestore a napokon aj v zmysle principiálneho a konzistentného postoja k otázkam, ktoré nemajú ideálne a všeobecne prijateľné riešenie.

Profesor PhDr. Slavomír Ondrejovič, DrSc., rodák z regiónu Novohrad (nar. v Lučenci 17. 4. 1946), zasvätil svoj profesionálny život vedeckému skúmaniu a kultivovaniu slovenčiny na jej mnohých rovinách. Po štúdiu kombinácie ruský jazyk – slovenský jazyk na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (1965 – 1970) krátko pôsobil v knižnici SAV a v Kabinete fonetiky Filozofickej Fakulty UK, no jeho kľúčovým pôsobiskom a pracovným domovom sa od roku 1977 stal Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV. Toto pracovisko formovalo jeho identitu, ale aj naopak. V rámci ústavu absolvoval celú svoju scientogenézu od odborného pracovníka až po doktora vied a trojnásobného riaditeľa (v rokoch 1999 – 2009 a opätovne od roku 2014 do 2017). Viedol pracovisko v turbulentných časoch, krotil 50-hlavého draka jeho kolektívu, vedecky pracoval, reprezentoval, školil, učil, publikoval, športoval a cestoval. V tomto plodnom období získal titul DrSc. (2006) a bol vymenovaný za profesora (2009).

Jeho odborné a ideové smerovanie ovplyvnili dôležité zahraničné skúsenosti, najmä pracovný a študijný pobyt v nemeckom Bochume a Bielefelde (1992 – 1994). Tieto stáže mu zvýšili nemeckojazyčnú kompetenciu, motivovali ho k prekladom z nemčiny a získané kontakty a skúsenosti mu priniesli celoživotné priateľstvá (napr. s Gabrielom Altmannom) a otvorili dvere do európskych lingvistických štruktúr, ktoré potom zúročil vo svojom dlhoročnom členstve v prestížnej organizácii Societas Linguistica Europaea (v rokoch 1990 – 2000 bol členom lokálneho výboru) či v zastupovaní Slovenska v európskej federácii EFNIL.³ Bol presvedčený, že výskumník nemôže sedieť v slonovinovej veži, ale aby dobre poznal objekt svojho záujmu – živý jazyk v komunikačnej funkcii –, musí byť v priamej interakcii s ľuďmi v prostredí, ktoré formuje ich vnímanie sveta aj dorozumievanie. Rovnako vedel, že aj vedeckí pracovníci potrebujú byť viditeľní, akceptovaní a zapojení do širšieho vedeckého diskurzu. Snažil sa o to pestovaním osobných kontaktov, spoluprácou na projektoch a publikáciách, účasťou na konferenciách, pôsobením v akademických grémiách, ale aj angažovaním sa v profesijných štruktúrach a medzinárodných lingvistických fórach.

Cestovanie po svete, veľké výpravy a dobrodružstvá, ale aj bežné výjazdy za prácou ho tešili aj naplňali. Fragmenty zažitého a preskúmaného zas podával d'alej v podobe rozprávání s pointami, bonmotmi, ale aj s citovaním dialógov, ktoré dvíhali kútiky úst ešte dlho po konkluzívnej kadencii. Aj v tomto medailóne je leitmotívom to, čo ostáva po poslednej hláske.

³ European Federation of National Institutions for Language.

Čo po nej ostáva? Je to aura.⁴ Niečo ako fluidum, ktoré trvá, je živenej energiou jazyka a Slavovho slova. Tak ako má Krajina zázrakov Lewisa Carrolla mačku Škl'abku, tak má ústav Slava. Mačka Škl'abka dokázala miznúť tak, že aj keď na mieste už nebola, jej úsmev ešte dlho visel v povetrí. Podobne vnímam Slava. Hoci sa vzdialil do ústrania, niekde medzi múrmi ústavu ostáva stopa, ktorá rámcuje rozhovory a zážitky tých, ktorí s ním prichádzali do kontaktu. Takto jeho úsmev ostáva najmä v pracovniach č. 21 a 22. Na dvadsaťdvojke je krásny vikier s výhľadom na Panskú ulicu, v ktorom na prelome tisícročí sedával Slavo s profesorom Horeckým a s každým, kto prišiel na návštevu či konzultáciu. Tam prebiehala fúzia rôznych žánrov rozprávania – od brainstormingu, cez inside baseball nášho diskurzu (zákulisné debaty) až po blue sky thinking (úvahy nekonvenčné a nekonečné ako nebo nad nami) – aj keď sme to tak nevolali. Mávali sme tam pracovné porady, ktoré vedúci oddelenia súčasného jazyka J. Bosák začínal vždy slovami „Budeme struční a nepríjemní“. Ale nikdy sme neboli. Zadával aj žartovno-existenciálne otázky typu „Akuo je tvoje životnuo kriedo?“, na ktoré žiadna odpoveď nebola dosť dobrá a vtipná. Dodnes vždy, keď robím rozhovor, mám chuť sa takto opýtať. Doteraz mám tieto repliky v mysli ako obraz neformálnej akademickej debaty v pozitívnom a vľúdnom tóne s motívmi humoru takého divného ako celá Krajina zázrakov. Či už to boli pracovné porady, alebo neformálne debaty, J. Horecký, L. Ďurovič, J. Bosák, V. Krupa, L. Dvonč, V. Blanár, J. Dolník, D. Slančová, P. Ďurčo, L. Cmorej a mnoho ďalších autorit vždy a znova nachádzali spoločnú reč v princípoch a úsmevnú vsuvku v detailoch.

Bola to taká jazykoveda všedného dňa. Napríklad J. Bosák sa pozastavoval nad úrovňou moderátorov v rozhlase: „Že Viera P. má plechový hlas, za to nemôže, ale za dvíhanie melódie na konci viet, za to by mal byť niekto zodpovedný!“ Slavo odpovedal: „To vieš, do rozhlasu vyberú z dvoch toho, kto má menšiu rečovú chybu.“ Alebo profesorovi Ďurovičovi, ktorý občas prišiel na Slovensko, hovoril o tom, koľko nekrológov musel napísať. Profesor frustrovaný reagoval: „Slavo, ty mi nehovor, kto umrel, radšej mi povedz, kto je ešte nažive!“ Slavo sa zasmial a pokračoval tým, koľko akých medailónov pre aký časopis musel napísať. Teda nemusel, ale chcel.

Takéto rozhovory nemali zmysel len pre konverzujúcich, ale aj pre načúvajúcich. Načúvanie je prirodzená forma učenia sa a forma účasti na dianí, ktoré sme nezažili. Bolo to fascinujúce, príjemné a užitočné. Dôležité veci o diskurze som sa naučila tam, medzi rečou a získala som základný inštinkt sociolingvistu „naťahovať

⁴ O aure hovorí nemecký filozof a kultúrny teoretik Walter Benjamin v súvislosti s umeleckými dielami a ich autenticitou. Ako píše v doslove prekladu jeho práce A. Bžoch: „Pojmy ako „aura“, stopa, Merkwelt alebo „obraz“ sú inšpirované najrozličnejšími vedeckými a intelektuálnymi tradíciami a zažili kariéru v neskorších vedách o médiách, ale aj vo vedách o obraze“ (Bžoch 2013). Aura tak dáva pestré možnosti využitia, no v referencii na človeka vždy pomenúva to, ako ľudská osobnosť svojou prítomnosťou formuje a ovplyvňuje svoje okolie.

uši“ a robiť si poznámky. V roku 2007, keď sa z Panskej ulice odsťahoval Slavistický ústav J. Stanislava a uvoľnili sa ďalšie priestory v budove, preniesol sa diskurzívny vír okolo S. Ondrejoviča do pracovne č. 21 (vtedy oddelenia súčasného jazyka, dnes oddelenia sociálnej lingvistiky), kde ho profesor živil svojím rozprávaním a kde je doteraz jeho aura najsilnejšia. Táto energia sa nedá vykázať inak ako spomienkou, ktorej pripíšeme vysokú dôležitosť. Nešlo len o rozhovory, ale o manifestáciu podstaty humanistiky, ktorá ak je bytostne prežívaná, nie je pre vedcov len prácou, ale vášňou, poslaním a potešením. A túto podstatu Slavo stelesňoval a vyžaroval.

Vždy ma zaujímalo, ako sa stane, že človek dokáže napísať xy brilantných štúdií, ale namiesto toho radšej vytvorí „nevedecký obsah“ ako napr. jubilejný medailón, nekrológ, smútočný alebo slávnostný prihovor. Pýtala som sa na to v rozhovore a Slavo mi odpovedal: „Pretože ma tí autori nejakým spôsobom zaujali, pretože som v nich objavil niečo, čo nebolo vidieť na prvý pohľad a chcel som doceniť ich prínos a toto poznanie sprostredkovať aj čitateľom. Bola by škoda nepoukázať na to.“ (Wachtarczyková – Ondrejovič 2016, s. 145). Za týmto lakonickým dôvodom je však výnimočný terroir jeho vlastností – schopnosť hĺbkového čítania, porozumenie súvislostiam, schopnosť docenovania, empatia, uznanie, rešpekt a sprítomňovanie hodnôt, ktoré by inak ostali zastreté a my by sme premárnili príležitosť zavnímať ich a pripomenúť ich sebe aj ostatným.

To bola v Slavovom podaní pre mňa humanistika – disciplína, ktorá stojí na faktoch, argumentoch, ale aj na kreatívnosti, svojráznej interpretácii a ľudskosti. A to je niečo, čo mnohým vedcom nie je vlastné (pod tlakom imperatívu objektivity) a nikdy nebude vlastné umelej inteligencii. Osobné histórie a osudy vedcov fascinovali profesora Ondrejoviča a on nikdy neváhal využiť príležitosť, aby pripomenul osobnosti našej alebo zahraničnej jazykovedy, resp. literatúry. Tých, ktorých stretol osobne, alebo len prostredníctvom ich diel – a takých boli desiatky (o. i. L. Štúr, M. Hattala, A. S. Puškin, N. S. Trubeckoj, V. V. Vinogradov, B. Slančíková-Timrava...). Fascinovali ho originálni myslitelia, ktorí predbehli dobu a hýbali dejinami, ako bol bratislavský rodák barón Wilhelm von Kempelen so svojím hovoriacim strojom, ktorý sa stal motívom pre jeho prácu, ale aj trajektóriu jazykovedy *Od hovoriaceho stroja k sociálnej lingvistike* (Ondrejovič 2000). Alebo nemecký humanista a jazykovedec Wilhelm von Humboldt, ktorého kľúčové dielo *O rozmanitosti stavby ľudských jazykov a jej vplyve na duchovný rozvoj ľudského rodu* S. Ondrejovič preložil do slovenčiny, pretože sa stotožnil s Humboldtovým chápaním jazyka ako energie,⁵ ktorá je poháňaná ľudskou premýšľavosťou a tvorivosťou.

⁵ „Jazyk, ak ho chápeme v jeho skutočnej podstate, je niečím neustále a v každom okamihu pominuteľným. [...] Sám o sebe nie je dielom (Ergon), ale činnosťou (Energeia).“ (Humboldt 2000, s. 53).

Pohyb, toky a smerovanie ľudskej energie, ktorá sa manifestuje v jazyku boli celoživotným leitmotívom jeho prác. Nie náhodou bol S. Ondrejovič súčasťou kolektívu diela *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny* (Horecký – Buzássyová – Bosák a kol. 1989) a celé dva pokonferenčné zborníky na jeho počesť *Jazyk a jazykoveda v pohybe I, II* (Mislovičová 2007; Chocholová – Molnár Satinská – Múcsková 2017) spájajú rozličné pohľady na fenomén pohybu v čase a zmien. Pri jazykovednej historiografii však nešlo len o veľké písomné formáty referovania na kultové osobnosti a ich diela, ale predovšetkým o bezpočet drobných odkazov a citácií medzi rečou, ktorými spetroval každodenný diskurz vždy, keď ho⁶ to napadlo. Mal skvelú pamäť na koncentráty jazykového a situačného vtipu a pripomínal výroky živých aj mŕtvych, známych aj neznámych, od O. Wilda, G. B. Shawa, J. Wericha, J. W. Goetheho, cez J. Horeckého, P. Ďurča, V. Krupu, M. Nábělkovú, A. Bžocha až po repliky cudzích ľudí, ktoré započul v autobuse cestou do práce.

Príspevky z jazykovednej historiografie boli jednými z posledných, ktoré S. Ondrejovič napísal. Zaslúžil sa o vydanie súborného diela Ľ. Nováka (2019) ako iniciátor myšlienky, spolueditor a autor štúdie *Sociálne a sociofonetické aspekty diela Ľudovíta Nováka*. Rovnako sa zaslúžil o vydanie diela svojho učiteľa *Fenomén Ďurovič* (2016), kam vložil svoju štúdiu – poctu: *Lubomír Ďurovič – rektifikátor a enfant terrible slovenskej jazykovedy*. Keď som sa ho pýtala, prečo sa venuje historiografii, tak povedal: „V dejinách sa vždy objaví niečo, čo chápeme ako nové, pretože sme si to nevšimli, nedocenili alebo sme na to medzičasom zabudli.“ Tento prístup aj formulácia vo mne vzbudzujú rešpekt, obdiv a potrebu nasledovania. Slavo to nikdy explicitne nedeklaroval, no svojím prístupom celoživotne vzdoroval zabúdaniu – nielen svojmu vlastnému, ale aj nedoceňovaniu kolektívnemu. Samozrejme, má veľkú knižnicu, ale okrem nej aj fascikel s výstrižkami z novín, časopisov a poznámkami. Jeho poznanie bolo presné, nie približné. Presne vedel, čo je originál, čo parafráza a pseudocitácia. Ktoré posolstvá odolávajú času bez zmeny a ktoré sa modifikujú tak, aby vyhovovali potrebám doby – a pri tom sa pýtal: „je to takto dobre?“ a „komu to vyhovuje?“

Vo svojich ostatných vedeckých štúdiách sa venoval jazykovému purizmu v kontexte projektu *Diskriminačná instrumentalizácia jazyka*. V článku *Purizmus v diskriminačnom diskurze I*. (Ondrejovič 2020, s. 134) spomína malý detail – ako sa časom výrok J. Škultétyho „bez slovenčiny by sme boli ako rozviazaný snop“ zmenil na „bez spisovnej slovenčiny by sme boli ako rozviazaný snop“. Je to dobrý

⁶ Podobu akuzatívu ponechávam vedome. Ide o komunikačnú alternatívu, ktorá sa vyskytuje v horených, ale aj v písaných komunikátoch, a na vysvetlenie jej opodstatnenosti existujú rozličné argumenty, napr. existencia fiktívnej ekvivalencie (Dolník, 2009, s. 148 – 149) stojacej v pozadí metaforického vzťahu medzi významom „zaútočiť, prepadnúť“ a významom „prísť na um“ (porov. aj Orgoňová 2023, s. 412). Okrem toho, Slavo hovoril, čo ho napadlo.

príklad aktualizácie, ktorá sa z pôvodne nadčasovej neutrálnej metafory jazyka ako spojiva pre všetkých stala mottom štandardizmu a elitárstva, akoby len spisovnosť zaručovala národnointegratívnu funkciu jazyka. V článku predstavuje rozličné podoby purizmu a napokon konštatuje: „Všetky sledované ideológie štandardizmu, nomologizmu a protekcionizmu sú založené na presvedčení, že spisovný jazyk má osobitnú hodnotu už sám osebe bez ohľadu na to, v akom kontexte sa nachádza, z čoho následne vyplýva potreba jeho ochrany“ (Ondrejovič 2020, s. 140).

Spomínané dva články o purizme (2020, 2020a) sú prehľadom rozličných postojov slovenských a zahraničných lingvistov k fenoménu normovania jazyka a jazykových regulácií, pri ktorých sa v jazyku potláča jeho pestrosť, variabilita, a tým aj prirodzenosť. Stráca sa sýtosť a farebnosť. Jeden zo svojich početných rozhovorov (Ondrejovič 2006) nazval *Jazyk je farebnejší ako dúha*. Tak prečo by sme ho dobrovoľne chceli vidieť v intenciách správne – nesprávne, spisovné – nespisovné, čierne a biele? Táto averzia S. Ondrejoviča voči inštitucionálnemu dogmatizmu a obmedzovaniu ľudského ducha v jazyku je vyjadrená nielen v mnohých jeho prácach, ale tvorí základ jeho uvažovania o čomkoľvek. Tam, kde by niekto urobil tabuľku, on by napísal príbeh. Kde iní čítali a zabúdali slová a vety, on si ich vystrihol, zapamätal a použil. A tam, kde iní v jazyku hľadali systém, on pozoroval živél.

Profesor Ondrejovič neustále reagoval na obavy o slovenčinu v kontexte globalizácie, napr. v článkoch *Neskoľko slov o purizme i globalizme súčasnosti* (2016), *Medzi purizmom a glocalizmom* (2015), ale záujem o kontaktové javy siaha omnoho ďalej v čase. Je témou už 4. zväzku série Sociolinguistica Slovaca nazvanej *Slovenčina v kontaktoch a konfliktach s inými jazykmi* (1999), kde sa S. Ondrejovič venoval etnicko-jazykovej otázke Slovákov v Rakúsku. Neskôr⁷ sa ukázalo, že aj lingvistická diskusia nadobúda politický rozmer a on vnímal potrebu skúmať jazyk a diskurz v kultúrnom a politickom kontexte. V reštriktívne zameranej jazykovej politike, hoci deklarovanej ako ochrana dedičstva, videl riziko pre reálny vzťah ľudí k materinskému jazyku a vždy prízvukoval slová J. Horeckého: „Ak chcete učiť ľudí lásky k jazyku, nedá sa to dosiahnuť represiami“ (Horecký, cit. in Ondrejovič 2013, s. 28). A stavať ochranu jazyka na strachu ľudí zo sankcií je snahou zavrieť živél do fľaše a urobiť z dúhy CMYK.

Na žiadnom inom mieste než sú tieto stránky, nie je príhodnejšie a dôležitejšie pripomenúť zásluhu profesora Ondrejoviča na vydávaní a opatrovaní časopisu Slovenská reč. V jeho osobe mal časopis 21 rokov nielen autoritu na poste šéfredaktora, ale skutočného strážcu svojej kontinuity a vnímateľného zhodnocovateľa obsahu. To všetko korešpondovalo s jeho záujmom o tvorbu predchodcov, o dobový kontext diel a aj o samotné texty, ktoré odrážali peripetie poznávania a opisu jazyka v slo-

⁷ Po novelizácii Zákona o štátnom jazyku v roku 2009, ktorá opätovne zaviedla finančné sankcie za nedodržanie priority štátneho jazyka vo verejnom a úradnom styku.

venskej jazykovede. Považoval ich za natoľko dôležité, že pri 70. výročí založenia časopisu v roku 2002 zorganizoval vedeckú konferenciu a mnohých kolegov motivoval k tomu, aby si všimli niektorú z osobností publikujúcich v časopise alebo niektorú z rezonujúcich otázok či tém. Výsledkom bol reprezentatívny zborník príspevkov *Slovenská reč 1932 – 2002* vytvárajúci reflexívnu kroniku a jeho „mapovací“ text *Sedem decénii časopisu Slovenská reč* (Ondrejovič 2003). Konferenciou, zborníkom aj štúdiou pripomenul, že Slovenská reč nie je len archívom textov, ale zdrojom nového v tom zmysle, že si pripomíname niečo, čo sme si ešte nevšimli, nedocenili alebo už zabudli.

Za tie roky spolupráce som pochopila, že redaktor nášho časopisu berie na seba aj nepísanú misiu vzdorovať zabúdaniu. Preto teraz považujem za povinnosť pripomenúť Slavovu redaktorskú a organizačnú prácu, ktorá nie je na prvý pohľad viditeľná, ale stojí na pozadí akejkoľvek publikácie. Redakčná činnosť v časopise bola vždy tímová práca sprostredkujúca výsledky výskumu kolegov širšiemu kolektívu čitateľov. Bol to práve profesor Ondrejovič, ktorý ma v roku 2008 oslovil, keď hľadal výkonnú redaktorku, a bolo pre mňa ct'ou prijať túto výzvu, byť dlhé roky súčasťou časopiseckej služby. Znamenalo to nielen byť v kontakte s najnovším dianím (čo sa deje, hovorí, skúma, píše), ale robiť niečo, čo dáva nadosobný zmysel. Verím, že veľké „trojky“⁸ rokov 2022 a 2023 priniesli dôstojnú retrospektívu obsahu, poslania aj jednotlivých aktérov publikujúcich v Slovenskej reči a dali S. Ondrejovičovi satisfakciu z toho, že Slovenská reč je tu stále, v dobrom aj v zlom, a to jeho významnou zásluhou.

Všetky naše boje, či už tie spoločné proti stratám kolektívnej pamäti alebo tie najosobnejšie s nepriazňou skutočnosti, sú vzájomne previazané a ukotvené v zdieľaných hodnotách. Energiu na nové slová a činy je možné čerpať zo všetkého, čo už bolo povedané, napísané a zachytené v čase. A bolo toho veľa a variabilného. Slavo často a rád cestoval, vykračoval poza horizonty všedných dní a naplňal ich úvahami. Napísal svojráznu knihu *Sedem a pol* s podtitulom *Zápisky z tzv. vedeckej turistiky*, obsahujúcu sedem výprav do krajín, ktoré približuje očami lingvistu – všíma si jazykovú krajinu, spôsoby komunikácie, miešanie jazykov atď., ale podáva to ako príbeh s rôznymi historkami. Jeden exemplár som mala v poličke, keď prišiel kamarát na návštevu. Hovorila som Slavovi: „Predstav si, že kamarát chcel odo mňa nejakú knižku na čítanie (nie na učenie alebo listovanie) a vybral si tvojich *Sedem a pol*. Čo na to hovoríš?“ Slavo sa zasmial a odpovedal „Že ma to vôbec neprekvapuje.“ V tej odpovedi bolo potešenie, pobavenie a zadosťučinenie, že práve tento typ textu môže čitateľov zaujímať a zabávať. Vedel spojiť príjemné s užitočným, informatívne s relaxačným a vtipným. Chcel pokračovať a mal v pláne pripraviť podobný cestopis

⁸ Ide o tretie číslo Slovenskej reči roku 2022 venované 90. výročiu založenia časopisu a tretie číslo roku 2023 nazvané *Aktuálny stav a perspektívy rozvoja slovakistického lingvistického výskumu*.

s názvom *Veľké plátno*. Aj keď tento obraz už asi nedokreslí, jeho zážitky a skúsenosti mu určite ostávajú ako zdroj poznania a radosti. Podobne je to s jazykom – aj keď sú problémy na úrovni parole, nástrojom myslenia ostáva langue. A keď je mimojazyková skutočnosť ťaživá, dá sa jej vzdorovať. Ako hovorí Carrollova mačka: „Predstavivosť je jedinou zbraňou vo vojne s realitou.“ Verím, že v interiorizovanom svete S. Ondrejoviča nechýba predstavivosť ani zdroje radosti, potešenia a zadosťučinenia.

Kde inde, ak nie tu, a kto iný, ak nie my (v redakcii, oddelení a ústave) by sme mali profesorovi Ondrejovičovi poďakovať za obsah aj formu, ktoré dával časopisu, aby bol vyjadrením kvality a istoty vo veľmi neistom mimojazykovom svete? Za to, že nás učil vidieť v jazyku farebný živel a že v jeho spoločnosti nebola jazykoveda nikdy nudná. Že išiel príkladom, aj keď nikam nešiel. A že išiel sveta kraj za poznáním jazyka a iných kultúr, aby z toho urobil príklad na nekonečne variabilné formy jazyka a života. Prajeme mu množstvo ďalších dlhých, zapamätateľných i auratických rokov, v nich slobodu myšlienok, slov a činov a naplnenie tým, čo ho teší. Aby realita nekládla odpor jeho bohatému vnútornému svetu, pretože od Oscara Wilda vieme, že „realita je prekážkou iba pre ľudí, ktorí nemajú dost fantázie“. A to rozhodne nie je Slavov prípad.

Literatúra

- BŽOCH, A. (2013): Doslov. In: Benjamin, W.: *Aura a stopa*. Bratislava: Kalligram, 120 – 125.
- ČIERNA, M. – ONDREJOVIČ, S. (2006): Jazyk je farebnejší ako dúha. In: *Literárny (dvoj)tyždenník*, 19/15 – 16, 9 – 10.
- DOLNÍK, J. (2007): K životnému jubileu doc. PhDr. Slavomíra Ondrejoviča, DrSc. In: Mislovičová, S. (ed.): *Jazyk a jazykoveda v pohybe. Zborník z konferencie venovanej S. Ondrejovičovi* (Smolenice 26. – 27. apríla 2006). Bratislava: Veda, 11 – 13.
- DOLNÍK, J. (2009): *Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetľovanie jazyka*. Bratislava: Veda.
- DOLNÍK, J. (2017): Na počesť jubilanta Slavomíra Ondrejoviča. In: Chocholová, B. – Molnár Satinská, L. – Múcsková, G. (eds.): *Jazyk a jazykoveda v pohybe. II. Zborník z medzinárodnej konferencie (Socio)lingvistika – perspektívy, limity a mýty* (Smolenice 11. – 13. 4. 2016). Bratislava: Veda, 23 – 26.
- ĎUROVIČ, L. (2019): *Predhistória spisovnej slovenčiny*. Eds. S. Ondrejovič – J. Behýlová. Bratislava: Veda.
- HORECKÝ, J. – BUZÁSSYOVÁ, K. – BOSÁK, J. a kol. (1989): *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava: Veda.
- HUMBOLDT, W. (2000): *O rozmanitosti stavby ľudských jazykov a jej vplyve na duchovný rozvoj ľudského rodu*. Prel. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda.
- CHOCHOLOVÁ, B. – MOLNÁR SATINSKÁ, L. – MÚCSKOVÁ, G. (eds.) (2017): *Jazyk a jazykoveda v pohybe. II. Zborník z medzinárodnej konferencie (Socio)lingvistika – perspektívy, limity a mýty* (Smolenice 11. – 13. 4. 2016). Bratislava: Veda.
- MISLOVIČOVÁ, S. (ed.) (2007): *Jazyk a jazykoveda v pohybe. Zborník z konferencie venovanej S. Ondrejovičovi* (Smolenice 26. – 27. apríla 2006). Bratislava: Veda.
- NOVÁK, L. (2019): *Súborné dielo. I. diel (1929 – 1934)*. Eds. S. Ondrejovič – J. Behýlová. Bratislava: Veda.

- ONDREJOVIČ, S. (1999): Z výskumu jazykovej a etno-jazykovej situácie Slovákov v Rakúsku. In: Ondrejovič, S. (ed.): *Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi*. Bratislava: Veda, 45 – 59.
- ONDREJOVIČ, S. (2003): Sedem decéníi časopisu Slovenská reč. In: Ondrejovič, S. (ed.): *Slovenská reč 1932 – 2002*. Bratislava: Veda, 9 – 34.
- ONDREJOVIČ, S. (2006): *Sedem a pol: zápisky z tzv. vedeckej turistiky*. Bratislava: Veda.
- ONDREJOVIČ, S. (2008): *Jazyk, veda o jazyku, societa. Sociolingvistické etudy*. Bratislava: Veda.
- ONDREJOVIČ, S. (2013): Jazyková situácia a jazyková politika – druhé dejstvo. In: Ondrejovič, S. – Vrábľová, J. – Krausová, A. (eds.): *Jazyk a diskurz v kultúrnom a politickom kontexte*. Bratislava: Veda, 23 – 30.
- ONDREJOVIČ, S. (2014): *Hovoriaci stroj Wolfganga von Kempelena. Z histórie alternatívnych modelov ľudskej reči*. Bratislava: Veda.
- ONDREJOVIČ, S. (2015): Medzi purizmom a globalizmom. In: Wachtarczyková, J. – Satinská, L. – Ondrejovič, S. (eds.): *Jazyk v politických, ideologických a interkultúrnych vzťahoch*. Bratislava: Veda, 25 – 32.
- ONDREJOVIČ, S. (2016): Nekoľko slov o purizme i globalizme (glokalizme) súčasnosti. In: Neščimenko, G. I. (red.): *Aktuálne etnojazykové i etnokultúrne problémy súčasnosti: etnokultúrna i etnojazyková situácia – jazykovej manažment – jazyková politika*. Moskva: Nauka, 145 – 154.
- ONDREJOVIČ, S. (2016a): Ľubomír Ďurovič – rektifikátor a enfant terrible slovenskej jazykovedy. In: Ondrejovič, S. – Behýľová, J. (eds.): *Fenómén Ďurovič. Philologica 75. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 7 – 10.
- ONDREJOVIČ, S. (2019): Sociálne a sociofonetické aspekty diela Ľudovíta Nováka. In: Behýľová, J. – Ondrejovič, S. – Sabol, J. (eds.): *Ľudovít Novák: Súborné dielo. I. diel (1929 – 1934)*. Bratislava: Veda, 23 – 33.
- ONDREJOVIČ, S. (2020): Purizmus v diskriminačnom diskurze (1. časť). In: *Slovenská reč*, 85/2, 127 – 142.
- ONDREJOVIČ, S. (2020a): Purizmus v diskriminačnom diskurze (2. časť). In: *Slovenská reč*, 85/3, 243 – 264.
- ORGOŇOVÁ, O. (2023). Juraj Dolník – osvietení slovenský lingvista 20. – 21. storočia. In: *Jazykovedný časopis*, 74/2, 407 – 420. DOI 10.2478/jazcas-2024-0001
- WACHTARCZYKOVÁ, J. – ONDREJOVIČ, S. (2016): Zložitost' sveta zvládneme aj vďaka umeniu skratky. In: *Slovenská reč*, 81/3 – 4, 240 – 249.

Internetové zdroje

- [1] https://www.juls.savba.sk/ediela/slovenski_jazykovedci (cit. 12. 5. 2026).

Jana Wachtarczyková

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.

Panská 26, 811 01 Bratislava

E-mail: jana.wachtarczykova@juls.savba.sk

ORCID: 0009-0005-4032-408X